

V. Sukhomlynskiy's pedagogy of kindness have been identified. It has been concluded that the article did not investigate all the issues connected with teacher's self-educational activities in the pedagogical heritage of prominent pedagogue. Certain aspects of mentioned problem are still open for further researches.

Keywords: pedagogical heritage of V. Sukhomlynskiy, self-education, self-educational activities, teacher.

УДК 378.046-21.68:331.101-051

Кузьменко Ю. В.*

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОТРЕБ У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ПЕДАГОГІВ

У статті було проаналізовано педагогічну спадщину В. Сухомлинського, що є скарбницею знань, ідей, поглядів щодо професійного становлення вчителя; окреслено актуальність його ідей для сучасних підходів до розвитку професіоналізму педагога в контексті нарощення людського капіталу; розкрито залежність професійного росту педагогічних кадрів від вимог і тенденцій розвитку суспільства.

Крізь призму ідей видатного педагога розглянуто професійну діяльність вчителів як важливого чинника формування освітнього рівня людського капіталу учнівської молоді. Висвітлено вимоги В. Сухомлинського до професіональних якостей педагогів; окреслено розроблені ним підходи до підвищення якості підготовки вчителя до навчально-виховної діяльності.

Ключові слова: педагогічна спадщина В. Сухомлинського, професіоналізм, педагог, людський капітал.

Освіта і наука – це та рушійна сила, що за належної організації має стати визначальним чинником соціально-економічного розвитку в ХХІ ст. Посилена увага суспільства до освітніх процесів полягає в розумінні того, що найважливішою цінністю і основним капіталом сучасного суспільства є людина компетентна, здатна до пошуку і освоєння нових знань, співпраці, прийняття нестандартних рішень, творчого підходу до справи. Тому на сучасному етапі реформування освітньої системи України питання розвитку людського капіталу стає надзвичайно актуальним.

Людський капітал розглядають як сформований у результаті інвестицій запас знань, навичок, здібностей, мотивацій, здоров'я, який цілеспрямовано використовується в тій чи іншій сфері суспільного виробництва, сприяє зростанню продуктивності праці і тим самим впливає на зростання доходів (заробітків людини).

На сьогодні реформування вітчизняної системи освіти, складовою якої є розвиток ринку освітніх послуг, відбувається дуже суперечливо. У пошуках нових шляхів вирішення проблем гуманізації виховання та навчання, відповідності рівня освіченості до вимог ринку праці, формування екологічної свідомості, нарощення людського капіталу та ін. сучасна педагогічна наука звертається до різних джерел, зокрема, до педагогічного досвіду прогресивних педагогів минулого. Їх педагогічна спадщина зберігає дієвість і в умовах розбудови сучасної національної школи, а творче використання допомагає вчителям виховувати і навчати молодь.

Педагогічний геній В. Сухомлинського визнаний і шанований у педагогічному світі. Величезний життєвий досвід, потужний інтелектуальний та творчий потенціал, виняткова цілеспрямованість та ентузіазм, високий рівень професійної культури, безмежна любов до дітей і сьогодні допомагають йому згуртувати і вести за собою педагогів і науковців, сповнених прагнення до розвитку й модернізації освітянської справи.

* © Кузьменко Ю. В.*

Зауважимо, що проблема формування людського капіталу не посідала чільне місце у творчості видатного педагога, але і це питання він намагався розв'язати. З іншого боку варто підкреслити, що теорія людського капіталу розроблялася та впроваджувалася американськими вченими з 60-х років ХХ ст., а в Радянській Україні ці ідеї розвивалися у контексті понять «робоча сила», «трудова ресурси», «трудова потенція», «людські ресурси» і тільки в 90-х роках теорія людського капіталу увійшла в український економіко-освітній простір. Саме тому в педагогічній спадщині В. Сухомлинського ми не знаходимо даного поняття, але у його дослідженнях питання розвитку професійно значущих якостей молодій генерації трудівників знаходить широкого висвітлення. До того ж він приділяв значну увагу пошуку створення такої інфраструктури, що дозволяла б використати учням накопичені знання, уміння, навички і досвід у різних сферах народного господарства. Створення такої інфраструктури ґрунтується, значною мірою, на основі високоякісного людського капіталу. Він визнавав, що освіта, як складна інтелектуальна сфера, здатна стати визначальним чинником економічного та соціального розвитку країни. Найважливішою цінністю і основним капіталом сучасного суспільства повинна стати людина компетентна, здатна до пошуку і освоєння нових знань, співпраці, прийняття нестандартних рішень, творчого підходу до справи тощо. У зв'язку з цим, у роботах видатного вченого ми знаходимо характеристики різноаспектних детермінант, що впливають на формування людського капіталу особистості.

Метою цієї статті є розгляд доробку В. Сухомлинського з позицій виокремлення поглядів стосовно професіоналізму педагогів як однієї з важливих складових розвитку людського капіталу.

В. Сухомлинський розумів який потенціал закладений у навчально-виховному процесі школи щодо формування якісних людських ресурсів країни. Тому в своїх дослідженнях не обходив стороною питання розвитку професіоналізму освітян. У багатьох його працях приділено освіті педагогів велику увагу, оскільки саме вчителі мають великий потенціал для створення і розвитку людського капіталу особистості. Він підкреслював, що «немає і не може бути жодної дитини, яку виховними зусиллями школи, педагогічного і учнівського колективу і перш за все зусиллями вихователя не можна було б зробити чесною, правдивою, трудолюбивою, стійкою і мужньою людиною, глибоко відданою Батьківщині і трудовому народові» [4, с. 5].

Як філософ, дуже важливим у формуванні професіоналізму він вважає соціально-професійне самовизначення особистості. Був переконаним, що кожна людина, а вчитель в першу чергу, повинна прагнути до морального вдосконалення: пізнанні самого себе, своєї природи і духовної сутності, розкритті талантів, сердечності, справедливості, вдячності, працьовитості, в оволодінні фаховими знаннями, вміннями і навичками, розширенні власного наукового світогляду. Цей шлях лежить через науку, освіту, працю. Тільки завдяки мудрості та істинним знанням людина може досягти найвищого блага. Ці та інші педагогічні поради для майбутніх поколінь вчителів виклав він у своїх 30 книгах і більше 500 статей [1], присвячених вихованню і навчанню молоді.

Він писав: «навчання – не механічна передача знань від вчителя до дитини, а передусім людські відносини» [6, с. 167]. Тому класик наполягає на постійному підвищенні професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури вчителів, оскільки вважав педагогіку мистецтвом найнеобхіднішим з усіх мистецтв. «Це передусім самоосвіта, особисті ваші зусилля, спрямовані на підвищення власної культури праці і в першу чергу культури мислення. Без індивідуальної думки, без допитливого погляду на власну працю неможлива ніяка методична робота» [2, с. 137].

Навчання він розглядає як цілеспрямований процес, свідому діяльність, а тому підкреслює важливість спеціальної підготовки й наявності у педагога певних особистісних та професійних якостей. Сухомлинський переконує, що «найважливіше завдання школи – виховати людину допитливою, творчою, шукаючу думку. Я представляю собі дитячі роки як школу мислення, а учителя – як людину, турботливо

формуючого організм и духовний світ своїх вихованців» [6, с. 147]. Був переконаний, що педагог повинен бути дослідником: «За своєю логікою, за філософською основою, за творчим характером педагогічна праця неможлива без елементу дослідження... Стає майстром педагогічної праці найшвидше той, хто відчув у собі дослідника» [10, с. 248].

Педагог-новатор неодноразово підкреслював, що для успішної адаптації вчителя до умов роботи в школі, важливо врахування істини – немає і не можливе виховання без любові й поваги до вихованців, бо саме розумна любов і повага роблять дитину здатною піддаватися впливові педагога і колективу. Він зазначав: «кожна людська особистість неповторна, що виховання нової людини... полягає насамперед у розкритті цієї неповторності, самобутності, творчої індивідуальності» [9, с. 93]. Звертаючись до вчителів Сухомлинський писав: «Які б грані людської волі, розуму, серця й мудрості вашої особистості не відкрились перед дитиною... вони мають розкриватися на фоні головного – поваги до людської гідності, піднесення Людини» [3, с. 125]. «Шлях до серця дитини лежить через дружбу, через спільні інтереси, захоплення, почуття, переживання» – писав видатний педагог [8, с. 39-40].

Він закликав бути «річкою, в якій зливається гаряче серце й холодний розум, не допускати поспішних, непродуманих рішень – це одна з вічних гілок педагогічної майстерності. Якщо вона відмирає, всихає – всі книжні знання педагогіки перетворюються в прах» [5, с. 617].

Закликає педагог-класик і до постійного педагогічного пошуку кожного дня – пробуджувати і проявляти творчість в своїй роботі, намагатися зрозуміти кожну дитину через психологічний аналіз особливостей кожного учня. «...без уміння закладати в людині сьогодні ті зерна, які зійдуть через десятиліття, виховання перетворилося б у примітивний нагляд, вихователь – у неграмотну няньку, педагогіка – у знахарство. Треба науково передбачати – в цьому суть культури педагогічного процесу, і чим більше тонкого, вдумливого передбачення, тим менше несподіваних нещасть» [7, с. 327]. Вчитель повинен дотримуватися педагогічної етики, поважати і любити учнів. Окрім того, педагог як наставник молоді повинен настановами і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі, совісті, гідності, справедливості, доброчесності, працелюбства, самопізнання і розуміння загальної сутності світу. Він наполягав на необхідності авторитетності, високої культури, працездатності вчителів. У таких його творах як «Сто порад вчителю», «Серце віддаю дітям», «Народження громадянина», «Батьківська педагогіка», «Як виховати справжню людину» та ін. кожен вчитель знаходить відповіді на хвилюючі його питання професійного становлення.

Так, наприклад, у творі «Сто порад вчителю», він виокремив такі проблемні аспекти професійної адаптації молодих педагогів:

- адаптація до змісту та умов діяльності;
- адаптація до педагогічного колективу;
- адаптація до стосунків із наставником і вивчення досвіду своїх колег;
- вчитися самоменеджменту та займатися саморозвитком (розвиток мотивації, нарощення професійних знань, становлення професійних умінь, навичок, вдосконалення педагогічної майстерності та ін.);
- адаптація до стосунків з учнями та їх батьками;
- впровадження батьківської педагогіки в свою педагогічну діяльність.

В. Сухомлинський зауважував, що «учительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється. Прекрасна риса – повсякчас відкривати в людині щось нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення – один з тих коренів, які живлять покликання до педагогічної праці» [2, с. 7]. Як бачимо, він розумів і визначав, що роль вчителя є особливо важливою і складною у процесі формування освітнього рівня людського капіталу учнівської молоді.

Класик залишив багату педагогічну спадщину – монографії і брошури, наукові статті, оповідання і казки для дітей, які насичені мудрістю, новими думками та ідеями.

Підсумовуючи усе вищезазначене, зауважимо, що нарощення професіоналізму вчителя залежить від багатьох чинників, серед головних В. Сухомлинський у «Розмові з молодим директором школи» виділяв такі:

1. Глибоке знання вчителем свого предмета.
2. У кожного вчителя є своя творча лабораторія, вона рік у рік збагачується – це дуже важливий бік педагогічної культури.
3. Дуже важливим елементом педагогічної культури є багатство методів вивчення дитини.
4. Є ще один бік педагогічної культури, про який не можна говорити без тривоги, – це мовна культура вчителя [6, с. 452-462].

Тому так важливо на сьогодні не забувати його настанов: покласти в основу системи освіти «живе слово і творчість», вчити молодь і самим педагогам «...бути мислителем і трудівником. Не споживати готового, а бути здобувачем знань. Якщо людина не добуває знань, не переживає при цьому напруження духовних, вольових сил, до нього не дійде моє слово про людину» [6, с. 506]. В. Сухомлинський довів: «творчість педагогічного колективу невіддільна від наукового дослідження власної праці і глибокого вивчення дитини» [8, с. 79].

На сучасному етапі розвитку суспільства освітня галузь потребує нових підходів до підвищення якості підготовки сучасного вчителя до навчально-виховної діяльності. Саме тому сьогодні педагогам вкрай важливо вивчати, узагальнювати, критично переосмислювати й творчо використовувати найкращі здобутки педагогічної спадщини видатного педагога. Бо він був переконаний: «Ми маємо справу з найскладнішим неоціненим, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя».

Вивчення спадщини класика української педагогіки В. Сухомлинського надає нам сучасникам можливість ще раз переконатися, що виховна функція праці – ось те невичерпне джерело формування всієї системи людського капіталу особистості, що розкривається у розвитку навичок, знань, здібностей, нахилів, таланту, творчого потенціалу людини як робітника. Сформульована ним концепція виховання людини-будівника соціалістичного суспільства і на сьогодні є дієздатною.

Сучасний етап розбудови системи освіти України ставить на порядок денний формування творчої особистості, здатної до реалізації свого трудового потенціалу в умовах конкуренції, до нарощення людського капіталу держави. Що в свою чергу, залежить від ставлення суспільства до національної системи виховання і освіти, в тому числі і екстраполяція педагогічної спадщини В. Сухомлинського в сучасний освітній процес. Погляди педагогів-класиків у наш час мають не меншу актуальність, ніж за їх життя. Світовою педагогічною думкою залишено величезну спадщину з проблем навчання та виховання, в тому числі і з формування освітнього капіталу суспільства. Варто використовувати набутий досвід на практиці сьогодні, а також, беручи за основу вже сформульовані ідеї, теорії, концепції, розробляти теоретичні і методологічні підходи з нарощення людського капіталу особистості.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у тому, щоб продовжити дослідження науково-педагогічного внеску педагогів класиків з питань нарощення освітньої складової людського капіталу учнівської молоді.

Література:

1. Василий Александрович Сухомлинский [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
2. Сухомлинский В. А. Сто советов учителю / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1988. – 304 с.

3. Сухомлинский В. А. Человек – высшая ценность / В. А. Сухомлинский // Сб. Мир человека. – М. : Мол. гвардия, 1971. – 125 с.
4. Сухомлинский В. Верьте в человека / В. Сухомлинский. – М. : Молодая гвардия, 1960. – 112 с.
5. Сухомлинський В. О. Відповідність методів навчання змісту і меті уроку / В. Сухомлинський // Літ. газ. – 1970. – 28 жовтня.
6. Сухомлинський В. О. Статті / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.
7. Сухомлинський В. О. Статті / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 3. – 670 с.
8. Сухомлинський В. О. Статті / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 4. – 640 с.
9. Сухомлинський В. О. Статті / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5. – 376 с.
10. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1988. – 303 с.

Кузьменко Ю. В.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ В. А. СУХОМЛИНСКОГО КАК ФАКТОР
РАЗВИТИЯ ПОТРЕБНОСТЕЙ В СТАНОВЛЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ПЕДАГОГОВ

В статье, на основе анализа педагогического наследия В. Сухомлинского и уровней освоения его педагогики современной образовательной практикой утверждается, что профессиональный рост педагогических кадров это требование и тенденция развития общества; раскрыта актуальность его идей для современных подходов к развитию профессионализма педагога в контексте наращивания человеческого капитала.

Через призму идей выдающегося педагога рассмотрена профессиональная деятельность учителя как важный фактор формирования образовательного уровня человеческого капитала школьников. Раскрыты требования (по В. Сухомлинским) к профессиональным качествам учителей и разработанные им подходы к повышению качества подготовки учителя к учебно-воспитательной деятельности.

Ключевые слова: педагогическое наследие В. А. Сухомлинского, профессионализм, педагог, человеческий капитал.

Kuzmenko U.V.

THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF V.A. SUHOMLYNKYI AS A FORCE OF DEVELOPING
THE NEEDS OF ESTABLISHING PEDAGOGICAL PROFESSIONAL

The pedagogic basis of V. Suhomlynskyi is a storehouse of knowledge, ideas, views of professional teacher's attitude. In the given article is stated that professional growth of pedagogs is a modern society tendency and demand, based on the analysis of scientific-pedagogical outstanding pedagog's deposit and levels of acquirement his pedagogic by modern educational practice. The attention is paid to the actuality of Ukrainian's scientist ideas for elaboration of modern approaches of pedagogic professionalism development in the context of humans' capital build-up; the content of humans' capital notion is over viewed.

Basing on the ideas of the famous pedagog the professional activity of teachers is enlightened as an important criteria of forming the educational level of humans' capital of youth. V.O. Suhomlynskyi's demands to teachers' professional features and basic tasks for rising professionalism in general educational establishments are outlined; the elaborated by him approaches of developing teacher's quality training for educational activity. The important role of education in forming of educational capital is expanded and the importance of implementation of pedagog-innovator ideas in the practice of modern educational establishments as one of the ways of influencing on the development of humans' capital of pedagogic human resource. The author appeals the contemporaries to use the gained practical experience and also taking in attention already formed ideas, theories, concepts to elaborate theoretical and methodological approaches of splicing the person's human capital.

Keywords: pedagogic heritage V.Suhomlynsky's, professionalism, teacher, people`s capital.